

Starobrněnský klášter

za

Křížkovského.

Podává

AUG. NEUMANN.



Čistý výnos věnuje se na pomník Křížkovského.



BRNO 1926.

Tiskla Brněnská tiskárna. — Nákladem Spolku pro postavení pomníku Křížkovského.

Starobrněnský klášter

za

Křížkovského.

Podává

AUG. NEUMANN.

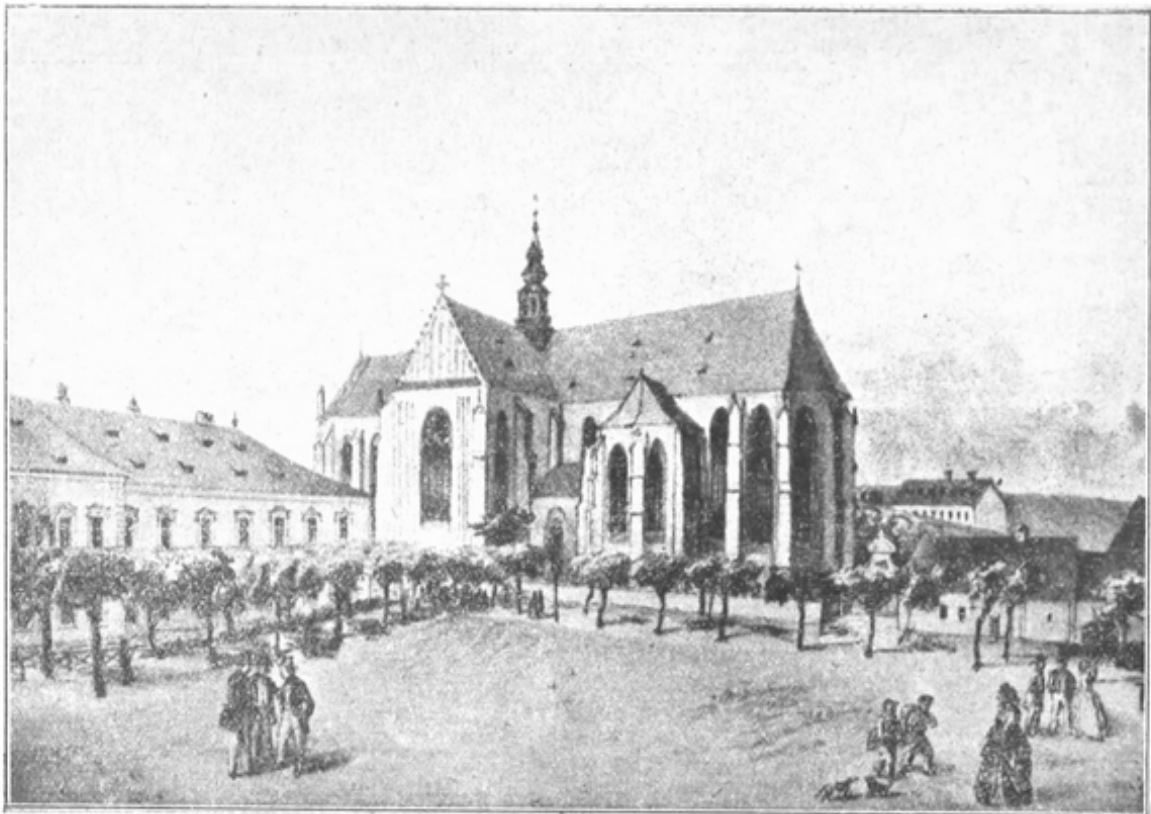


Čistý výnos věnuje se na pomník Křížkovského.



BRNO 1926.

Tiskla Brněnská tiskárna. -- Nákladem Spolku pro postavení pomníku Křížkovského.



Starobrněnský klášter kolem roku 1850.

Motto „Hrobník vyhodí zažloutlé
kosti předků, řka Já
jsem dějepis, toto je můj
materiál.“

Klácel (1849).

Brno bude mítí zanedlouho významnou slavnost. Bude to odhalení prvního pomníku českému pracovníku, slavnému skladateli P. Pavlu Křížkovskému. My katolíci budeme v této události spatřovati zasloužené uznání našemu kněžstvu, které stálo od prvních počátků národního hnutí v prvních řadách bojovníků za naše svatá práva. Chtějíce položití k pomníku velikého augustiniána nevadnoucí kytici, činíme tak v podobě vylíčení okolí, v němž

Křížkovský žil a pracoval. Jest to nutno již proto, že činnost velkých mužů nemůžeme dokonale vystihnouti bez poznání prostředí, v němž se pohybovali. Dokladů k našemu předmětu je dosti. Kromě tisknutých již prací jsou to cenné korespondence spolubratrů Křížkovského, pozdějšího opata Anselma Rambouska a Dra Tomáše Bratránka. Z těchto pomněnek uvijeme vzpomínkovou kytici k odhalení pomníku velikého kněze-buditele.





I.

První léta v klášteře.

Z dopisu profesora Klácela, poslaného spolubratrovi Dru Bratránkovi (21. března 1843) se dovidáme, že počet kněží ve starobrněnském klášteře byl tak malý, že v lidu byla již rozšířena pověst, že klášter jest na vymření. Proto tehdejší opat Dr. Cyrill N a p p chtěl přijmouti několik studentů do noviciátu. Klášter, který řadou svých učených profesorů imponoval studentům, působil na brněnské filosofy velmi přitažlivě. Jak nám v tomže listu Klácel prozrazuje, hlásilo se již asi 4—5 kandidátů. A skutečně téhož roku vstoupili tři filosofové do noviciátu. Že představení dobře vybírali, vysvitá z toho, že první dva z těchto tří kandidátů se stali později opaty: Prvním byl M e n d l, druhým R a m b o u s e k, třetím C i g á n e k. Dvě léta potom vstoupil do kláštera Křížkovský.

Bude zajímavo všimnouti si, s jakými názory a s jakými úmysly vstupovali tito nadějní mladíci do řádu. Jak se z pozůstalosti opata Rambouska dovidáme, byla jejich středoškolská výchova úplně v duchu německém. V diktátě o řeči vtloukali profesori venkovským synkům toto do hlavy: »Naše mateřská řeč, to jest němčina, stojí co do vzdělání a tvořivosti vysoko nad ostatními a jest více nežli dva tisíce roků stará...« Tedy: Mateřská řeč hochů z českých rodin byla německá! Takové národní názory vštěpovány byly před sto lety našim studentům. Po stránce filosofické nás zpravuje seznam knih, jež Rambousek prostudoval před noviciátem. Dovidáme se z něho, že stál pod vlivem Kantovým, Klácelovým a Bratránkovým. Největší počet filosofických spisů však měl od Kanta. Takové byly tedy směrnice nastávajících noviců. Úmysly, s jakými vstupovali, byly velmi rozdílné, protože

výběr práce byl již tehdy v klášteře hojný. Starobrněnský spolu s rajhradskými a novoříšskými měli totiž za povinnost vydržovati profesory na filosofickém učelišti v Brně. Aby nemuseli platiti cizích lidí, raději nechávali studovati své členy po vysvěcení a obsazovali iimi pak profesorská místa. Kromě toho měl klášter rozsáhlou farnost a tak zv. fundaci, jakýsi to ústav ku pěstování chrámové hudby. Profesury táhly k sobě Mendla a Rambouska, pěstování církevního zpěvu pak působilu přitažlivě na Křížkovského.

Již uspořádání noviciátu samotného jin: napomáhalo k uskutečňování jejich ideálů. V té době byl noviciátní rozvrh asi takový. Vstávalo se denně v půl šesté, o šesti hodinách novicové ministrovali, po mši sv. si uklízeli světničku a potom snídali. Však snídaně jejich nebyla právě hlavní. Podle starých předpisů nebylo totiž v klášteře žádného snídání. Proto členové si museli sami snídání opatrovati; novicové, poněvadž peněz neměli žádných, dostávali ráno — chléb s vodou. V osm hodin ráno šli novicové k magistrcevi, kde se modlili breviř, potom, od devíti do dvanácti, mohli studovati. V poledne šli k obědu, po němž byla zase lekce u novicmistra a sice opět breviř. Od 3—7 hodin měli zase studium, v sedm hodin šli k večeři. Zbytek času (8—10) vyplnili čtením knih. Dvakráté týdně chodili novicové na procházku, obyčejně někam za město, což některým bylo krušné, protože by se bývali rádi podívali, co ve městě nového.

Jak dovedli novicové využití času ke studiu, o tom nás názorně poučují Rambouskovy zápisky, z nichž vysvitá, že novic Anselm použil zkušebního roku netoliko k prohloubení duchovního ži-

vota, nýbrž i k rozhojnění svých vědomostí z francouzštiny, italštiny, češtiny a kromě toho přečetl i mnoho spisů Goetheových a Schillerových. Podobně pracoval i Křížkovský. Jestliže Rambousek věnoval zbytek času svému oblíbenému studiu jazykovému, pak Křížkovský, tehdy fr. Pavel, pracoval pilně v hudbě. Ve volných chvílích studoval teorii, a cítil se při tom nevýslovně šťastným, neboť svému bývalému učiteli

tola, t. j. porada všech řádných členů kláštera, o přípuštění kandidátů ke slibům konala se dne 17. prosince. Když hlasování dopadlo pro všechny příznivě, dal opat zavolat všechny čtyry žadatele a pronesl k nim tato slova: »Uvažujte, prosím, o tom veledůležitém okamžiku svého života. Prcste Boha, aby klid vašich duší nenarazil v této lodičce života na úskali. Dále se starejte, abyste mně i bratřím byli den ze dne milejšími



Nahoře z leva do prava: Dr. Ant. Alt, P. Pavel Křížkovský, Dr. Tomáš Bratránek, P. Josef Lindenthal, P. Řehoř Mendel, P. Anselm Rambousek, P. Benedikt Vogler, P. Matouš Klácel.

Z leva do prava dole: P. Jan B. Vorthey, Dr. Cyril Napp, opat, P. Václav Šembera.

napsal: »Muj noviciát je nejpříjemnějším životem, jaký jsem kdy poznal!« Rádi proto věříme jeho slovům, dle nichž prý mu čas v tom ustavičném zaměstnání plynul velmi rychle. Tak na- dešel konec noviciátu.

Jak Křížkovský sám píše, přál si opat Napp, aby složil na cisařské hody jednoduché sliby, ale z toho sešlo. Jeho starší spolubratři měli totiž toho léta (1846) skládati slavné sliby. Proto Napp upustil od svého původního úmyslu a polcžil jednoduché sliby Pavlovy na den týž se všemi třemi slavnými profesemi. Určil k tomu svátek sv. Štěpána. Kapi-

jednak bezúhonností života, jednak poslušností. Všemchoucí a milostivý Bůh, od něhož vše dobré vychází, buď vám vždy dobrotiv a milostiv.«

Po vykonaných slibech stali se starší kolegové Křížkovského samostatnými, on pak počal studovati bohosloví. Prelát Napp mu dal napomenutí, aby ve všem byl poslušen převora, vždy žádal o dovolení, chtěl-li vyjít z kláštera ven, a stejně aby se svolením představeného přijímal i vydával různé věci.

Jednoduchými sliby po ukončeném noviciátě složenými nastalo Křížkovskému nové, volnější období. Nebyl cdsou-

zen k ustavičné odloučenosti, nýbrž byl přijat do společenství s ostatními, což mělo naň nepochybně rozhodující vliv po stránce národnosti. K vůli lepšímu porozumění všimněme si národnostního smýšlení některých augustiniánů v té době. V čele kláštera stál opat Napp, který byl sice Němec, ale k Čechům nezaujímal nijak příkrého stanoviska, ba právě naopak vždy benevolentně vycházel jejich osvětovým snahám vstříc. Projevil to pohostinstvím prokázaným Dobrovskému, jakož i vystrojením pohřbu tomuto velikánovi; on to byl, který hostil u sebe Palackého, když zavítal do Brna. Jaký div, že členové vyložené českého původu se k českému národu otevřeně hlásili. Byli to v první řadě P. Matouš Klácel, profesor na filosofickém ústavě brněnském, jemuž vlastenectví bylo konkrétním křesťanským a který své vlastenecké názory šířil mezi studenty. Oblíbenost, jaké se u nich těšil, mu v tom byla vítanou pomocnicí. Ale vládní orgány a biskup pohlíželi na jeho činnost jinak. Klácel šířil kromě svých vlasteneckých názorů i bludné zásady filosofa Hegela, což nemohlo býti církevním představeným u kněze-řeholníka lhostejno. Kromě toho jim působilo znárodnování katolictví ještě proto starostí, poněvadž mezi Němci tehdy se šířila tak zv. německá národní církev. I obával se brněnský biskup, aby upřílišněné Klácelovo vlastenectví nezavdalo podnět k zalczení národní církve české. Z Klácel-

la měla obavy i vláda. Viděla v jeho myšlenkách projevy panslavistické a svým vlivem na biskupa Schaffgötsche prosadila, že proti Klácelovi zahájil tajné vyšetřování, jež skončilo zbavením ho úřadu. Zároveň potlačeno bylo vlastenecké hnutí i v brněnském alumnátě.

Jinak tomu bylo v klášteře. Přibyl tam v Polsku působící jeho člen dr. Bratránek, aby se uvázal v úřad po Klácelovi. Bratránek byl věrným přívržencem Klácelovým. Upřímně psané listy Klácelovy k němu do Polska, jakož i posměšné referáty někdejšího klášterního fundatisty Kuticha Bratránkovi z Vidně o aféře Kampelíkové (1840) posílané, jsou toho důkazem. Tak se stalo, že klášteru suspensí Klácelovou přibyl ještě nový člen s českým hnutím sympatisující. To mělo nepopíratelný vliv i na mladé augustiniány. Rambousek (fr. Anselm), kterému se bylo učit v mateřské řeči německé, učil se horlivě češtině a za svého prázdninového pobytu v Šardíciích (1845) si opsal vlasteneckou píseň slovenskou: »Nitra, Nitra!«. Jeho zároveň s kolegou Cigánkem (fr. Chrysostom) shledáváme u Klácela právě v tom okamžiku, kdy sesazený profesor budi první národní city u mladičkého Brandla. Fr. Chrysostom při tom Brandlovi jemně vytýká, že jest to hanba, když neumí ani jediné české básně, zatím co německých zná celou řadu. Takové okolí působilo i na Křížkovského, jak z bouřlivých událostí roku 1848 poznáme.





II.

Revoluce roku 1848.

Hned na počátku tohoto bouřlivého roku vidíme zaujímání jednoho augustiniána čelné postavení v životě politickém. Jest to Klácel. Když mu rajhradský Dudík zmařil profesuru v Olomouci (po Šemberovi), tedy vzal na sebe redaktorství nově založeného českého časopisu »Moravských Novin«. Kdo mu pomáhal při získávání předplatitelů, byl jeho spolubratr a odchovanec fr. Anselm (Rambousek). Dokladem toho jest Anselmův dopis k faráři pozořickému Příkrylovi (počátkem roku 1848). Píše mu v něm, s jakou radostí uvítal jeho zprávu o předplacení »Mor. Novin«. Vypravoval prý hned o tom známém, »že i v Pozořicích vlastenecké snažení a zvelebování a vzdělávání Moravského národa slušné uznání nalezlo«. Z dalších slov, jimiž prosí faráře Příkryla o agitaci pro nový časopis, poznáváme jednak cíl, jaký při tom sledoval, jednak i stanovisko, jež k vlasteneckému hnutí zaujímal. Žádal ho, aby získal, pokud možno největší počet odběratelů, aby velký jejich počet působil na cenzuru, a ona aby ze svého přísného jednání slevila. V ohledu druhém se nám fr. Anselm jeví jako tlumočnický citů vlastenecky uvědomělého duchovenstva moravského, řídicího se zásadou: »Bůh a pro Boha vlast!« Právě totiž, že »Bůh chce, aby každý tvor Ho chválil ve svém jazyku« a na základě toho ubezpečuje faráře pozořického, že šířením vlastenecky psaných novin vykoná bohumilý skutek.

Z odpovědi Příkrylovy si můžeme představit, s jakými asi potížemi se mladému Rambouskovi pracovalo. V dopise datovaném 12. ledna 1848 vzdává mu Příkryl sice všechnu chválu za jeho vytříbený český sloh, ale zároveň mu otevřeně přiznává, že lítuje předplacení »Mor. Novin«. Prý je zvyklý na ně-

mecké čtení, není žádným přítelem českého jazyka a literatury, stokrát raději si přečte nějakou německou knížku! Aby jej to však tolik nebolelo, předpovídá mu z jeho jazykového talentu, že se jednou zcela jistě stane starobrněnským prelátem, prose ho, aby si naň vzpomněl až se slova starého faráře splní. A skutečně, když již Příkryl dávno dřímal svůj věčný sen, jeho chráněncem se stal na St. Brně opatem. Do té doby mu však bylo prodělání mnoho těžkých chvil.

Přišla revoluce. Dá se snadno mysliti, že v klášteře, jehož někteří členové se horlivě účastnili vlasteneckého ruchu, došly bouřlivé poměry silné ozvěny. Byl to zase Rambousek, tehdy již jáhen, který dal svým citům průchod. Složil totiž veršovačku: »Aj, vy bratří, aj jonáci! Vizte, jak se svět potácí!« Burcuje v ní lid, aby se vzchopil a strásl se sebe tyranské jeho. Uvádím z ní jádro:

Bohatí i chudi
Ví to všechněch péče bledá,
Že nás soužil šelma šedá.
Světě viz, že zlatohlavky
Ošemetné jsou pijavky.
Ty pijavky všeho blaha,
Světě, poznej svého vraha!
Každý podle Boží rady
Ztroskotejme hnusné vady!

Věda dobře, jak účinně se dá působiti na lid písněmi, dal svou veršovačku zhubdniti. A tu přicházíme k zajímavé věci. Byl to Křížkovský, jenž mu složil k ní nápěv. Tím tedy vyslovil nepokrytě své radikálně-vlastenecké smýšlení i Křížkovský, postaviv se věrně Rambouskovi po bok. A jestliže se nám tímto skutkem představil Křížkovský jako věrný druh Rambouskův, pak jinou me-

lodii se nám jeví jako následovník Klácelův. Klácel totiž přeložil do češtiny skladbu na oslavu postrílených studentů vídeňských a byl to zase Křížkovský, jenž ji zhudebnil. Nutno zdůrazniti, že zádušní památku mladých obětí vídeňské revoluce aranžoval starobrněnský opat Napp, jenž za ně sloužil u Minoritů requiem, sbor zpěváků pak řídil Křížkovský. Další běh události zasahl do klidného jinak života klášterního rušivé.

Klácel odejel do Prahy, aby se tam účastnil důležitých politických porad a po něm odebral se tam i Rambousek. Jelikož Klácel naráží ve svém dopise k Rambouskovi na císařský reskript ze dne 8. dubna (1848), jest pravděpodobno, že přišel do Prahy někdy počátkem dubna. List jeho jest plný nadšení. S radostí sděluje mladému spolubratrovi, že již není žádných privilegovaných stavů, nýbrž že to jest Národní výbor, který bude řídit nové osudy Čech. Zároveň mu oznamuje, že se již dokonce pracuje i na novém zákonodárství, jež schválí příští sněm. Důležitých těch porad se účastní i on. Ale kromě toho se pilně stýkal i s akademickou mládeží, chodě do Musea, kde se konaly schůzky studentů sdružených ve »Svornosti«. Klácel jim pomáhal tvořiti české povely a studenti se mu za to odměnili udělením hodnosti čestného polního kaplana. Pochvaloval si, jak jeho noví přátelé zatopili Němcům, kterým se Praha ozdobená českými prapory nechtěla líbiti. Klácelovi studenti si totiž dali na čepice odznak cep a palcát a chodili tak po Praze. To stačilo, aby se jejich nepřátelé dovtipili, že tentokráte nechtějí žertům rozuměti. Svě smýšlení projevil Klácel na veřejnost podpisem ku svolání slovanského sjezdu do Prahy.

Toto Klácelovo vystupování nůsobilo u přátel jeho pozornost. Až ve Vídni se hrozil nad jeho smělostí bývalý jeho žák Eitelberger, který někdy v té době psal příteli svému Dru Bratránkovi: »Co dělá Klácel? Čeká na ten »krásný« den, až budou bombardovati Prahu a Záhřeb? Nejsme od toho tuze daleko!«

Skutečně se nemýlil. Víme, že došlo o svatodušních svátcích místo ku slovanskému sjezdu k revoluci. Klácel nade vši pochybu prchl z Prahy do svého rodiště, České Třebové, schovávaje se tam po lesích. Za to jiný jeho spolubratr prodělal všechny ty krvavé dny. Byl to

mladý jáhen Anselm Rambousek, který již počátkem července byl zase z Prahy zpět v klášteře. Klácel mu poděkoval za všechny zprávy o krvavých událostech svatodušních a projevil při tom nelichotnou radost nad tím, že se postavil po bok obětavých bojovníků za vlast. Ujišťuje P. Anselma konečným vítězstvím české věci a vybízí ho k úsilovné práci mezi lidem, řka: »Zatím hleďte, aby církve naše rozmnožila se, aby tělo Slovanstva nabylo údův sebevědomých; doufám, že na Moravě dočkáme se ještě radostí, vždyť pak pomaleji sice, ale pak trvanlivěji šla Morava (cestou ovšem dosti trnovou) nežli Čechy.« Vliv Klácelův na Rambouska nemohl skutečně dojiti lepšího vyjádření.

Nelze přesně říci, zdali přímá účast Klácelova a Rambouskova na událostech revolučních měla pro ně nepříjemné následky, za to však s jistotou můžeme něco podobného tvrditi o jejich spolubratru Dru Bratránkovi. Tento udržoval velmi dobré styky s filosofem Drem Hanušem, u něhož býval adjunktem ve Lvovské universitní knihovně. Kromě toho se i dobře znal s vlasteneckým advokátem Drem Helceletem, prof. Šemberou (bratr jeho byl převorem na St. Brně) a se Sušilem. To byla vesměs jména vládě nepohodlná. Těsně před zahájením slovanského sjezdu v Praze dostal Bratránek dopis od Hanuše (z Olomouce), v němž mu oznamuje svůj příjezd s polským aristokratem hrabětem Rozwadowským do Brna a zároveň ho prosí, aby s Helceletem, Šemberou a jinými známými podnikl s nimi výlet na Macochu. Jest možno, že se jedná o Poláka, jedoucího (jel rychlovozem) k slovanskému sjezdu do Prahy, leč to jest vedlejší. Dopis ten nám dokazuje, s kým byl Bratránek v dobrém styku. To mělo brzy pro něho své nepříjemné následky. Již někdy v červnu se tázal vídeňský kolega-filosof Eitelberger Bratránka, zdali je to pravda, že udržuje styky s Hanušem, a dopisy Hanuše, jakož i důstojníka Spaziera Bratránkovi v té době odesílané nám vysvětlují onu otázku. Jistý Dr. Ciolich uveřejnil ve vídeňské »Deutsche Zeitung« článek o událostech pražských, v němž bylo kritisováno jednání Windischgrätzovo. Ciolich byl ve spojení s Bratránkem, Helceletem a Hanušem, proti nimž vláda pojala patrně podezření, že inspirovali onen článek. Ještě horší pak bylo, že týž časopis sám přinesl politic-

ké obvinění na Bratránka. O jaké obvinění se jednalo, nelze zatím říci, jenom tolik víme, že Helcelet i Hanuš byli voláni na policii a tam vyslýcháni k vůli uvedenému článku. Oba naprosto odmítli jakoukoliv účast na jeho sepsání a s obavou patřili, co bude s Bratránkem. Ten prodléval tehdy (červenec 1848) v Borotíně u Jevíčka, používaje ve svůj prosněch služeb Spazierových. Spazier ho jednak informoval o politických událostech (zvláště brněnských) a zprostředkoval spojení mezi ním a kolegy (výslovně jmenuje Šemberu). Zažil při tom asi hodně strachu, protože jednu dobu nedocházely dlouho Bratránka jakési tajně odeslané doklady.

Ještě více obav měl asi Bratránek sám, neboť Spazier mu oznámil, že ohledně jeho výslechu nemůže činiti žádných kroků. Chápeme dobře jeho slova. Vždyť jestliže zanedlouho vojáci v Břeclavě ležící prohlašovali, že ani jednoho chyceného studenta neponechají na živu, pak ovšem tím méně důstojník mohl se opovážit zastávat se před soudním forem profesora. O celém dalším průběhu záležitosti Bratránkovy se nám nedostává zpráv, ale několik těchto dokladů zajisté názorně dokazuje, že někteří členové starobrněnského kláštera neustoupili od svých vlasteneckých zásad ani v atmosféře přesycené prachem a olovem.





III.

Národní ruch.

Po revoluční přeháňce počaly se poměry uklidňovati. Národní sebevědomí jmenovitě oposici proti frankfurtskému směru tak mocně posílené mohutnělo dále. Všimáme-li si poměru kláštera starobrněnského k tomuto národnímu ruchu, tu poznáme, že není téměř ničeho, na čem by se bývali nesúčastnili jeho členové ať již činně anebo aspoň projevem sympatií.

P. Anselm zatím na kněze vysvěcený sledoval v roce 1849 s čilým zájmem proces proti Havlíčkovi vedený a schoval si na památku číslo »Národních Novin« s obhajovací řečí Havlíčkovou. Nedivíme se tomu nikterak, uvážíme-li jednak jeho vlastenecké smýšlení, jednak vezmeme-li v úvahu dopis, který v téže právě době došel Bratránkovi od vídeňského Eitelbergra. Zajisté to mnoho znamenalo, když takový Němec, jako byl Eitelberger napsal: »Havlíčkův »Šotek« působí velkou pozornost (ve Vídni). Lidé žasnou nad jeho smělostí

O další účasti Rambouskové na vlasteneckém ruchu moravském nás zpravují zajímavé položky v jeho kaplanských účtech z let 1849—1854 zachovaných. V roce 1849 daroval jeden rýnský na sbírku ve prospěch Srbů konanou, na převezení odlitků soch sv. Cvrila a Metoděje z Říma na Velehrad dal 30 krejcarů, od Sušila koupil si toho roku za 2 zl. 30 kr. Poklad od Radlinského. Slušno též podotknouti, že téhož roku se súčastnil založení katolicko-vlastenecké Jednoty sv. Cyrila a Metoděje. Že pro tuto Jednotu opravdu pracoval, o tom nás zpravuje položka v jeho účtech z roku následujícího (1850), svědčící, že používal svého sluhv k posilkám v záležitostech Jednoty. Kromě toho se z těchto účtů dovidáme, že pomohl i Křížkovskému, aby se mohl státí členem Jed-

noty, půjčiv mu za tím účelem dva zlaté. Téhož roku potkáváme se v Anselmových účtech s první položkou na Besedy, které v našem národním uvědomování hrály takový úkol. Účty nám dále prozrazují, že Rambousek přispíval i na Matici českou a Národní Jednotu, jsa členem jejího výboru (vedenou Helceletem). Když se počal rozvířovati boj o rukopis královédvorský a zelenohorský, koupil si honem (v květnu 1854) jejich text a zůstal po dlouhá léta (ne-li až do smrti) jejich obráncem. Ještě v roce 1881 mu psal dobrý jeho přítel profesor A. V. Šembera: »Ráčíte mi psáti, že nevěříte všecko, co jsem napsal v 3. dodatku ke Král. Rukopisu. Jen když ráčíte věřiti, že jest Král. Rukopis falsifikát, jsem spokojen. Na tom ostatním nezáleží.« Že mohl tak štědře podporovati podniky vlastenecké při poměrně malých příjmech (dostával od kláštera měsíčně 3 zlaté, k tomu až 7 zl. štola, z čehož si musel platiti snídaně, šaty, boty a ještě podporovat matku), vysvětlíme si tím, že Rambousek vydělával si vyučováním řečí v předních rodinách brněnských (na př. u Fejfaliků).

Kromě toho působil Rambousek i na své vzdálené přátele. Tak na př. přiměl svého přítele Urbana, profesora v Opavě, aby přispíval do časopisu »Koleda« i aby se stal podporovatelem Matice české. Ochoťně při tom opravoval chyby v českých člancích Urbanových, maje radost nad novým pěstitelem češtiny. Příznačno též jest, že právě jemu, Rambouskovi, se svěřoval jiný jeho přítel, Vysloužil, profesor působící až v polském Tarnově. Stěžoval si (1858) na potíže, s nimiž se potkával ve vyučování polských gymnasistů. Jaké potíže to byly, lze si domyslíti ze stesku, v němž praví, že jednotlivě se dá na ústavě působiti, ale

kdyby se více profesorů spojilo, hned by to bylo považováno za panslavismus.

Súčastnil-li se odchovanec Klácelův tak horlivě národního života, pak ovšem v míře ještě větší lze něco podobného tvrditi o Klácelovi. Jak již jsem pravil, převzal Klácel místo profesury redaktorství nově založených »Moravských Novin«. Byla to však pouze morální nahrada, která mu umožňovala jenom pokračovati v probuzování vlasteneckého vědomí. V ohledu finančním však mu nemírně přitížila. Věci této si všimneme blíže, abychom si mohli utvořiti představu o nezištné práci kněží-buditelů. Jak Klácel v dopise k Bratránkovi (asi s počátku roku 1852) praví, dal sám své peníze na vydávání »Mor. Novin«. Za své redaktorství nedostal po dlouhou dobu žádného honoráře. Napsal o tom s trpkou ironií: »Jsem tedy redaktorem s negativním honorářem.« Tak se stalo, že byl po celé tři měsíce skoro úplně bez krejcaru. Když pak někdy v červenci téhož roku dostal od zemského výboru moravského tři sta zlatých podpory, tu dal z nich hned polovici rovněž strádajícímu druhovi Hansmanovi, většina druhé polovice padla na dluhy a jen velmi malou částku si uschoval k chystané návštěvě Boženy Němcové na Slovensku. Tim přicházíme k jinému zajímavému bodu, totiž k poměru Klácelově k Boženě Němcové.

Jest již odjinud s dostatek známo, že Klácel byl s Boženou ve velmi dobrém styku. Chci pouze tyto styky osvětliti několika novými údaji. Jako Rambousek měl srdečnou účast na utrpení Havličkové, tak zase Klácel jevil hlubokou soustrast nad neštěstím rodiny Němcové. Dočítáme se o tom ve dvou jeho listech k Bratránkovi (12. července 1853 a 14. března 1854). Lituje upřímně, že manžel Boženin se dostal do trestního vyšetřování za řeči pronesené v Čechách

v roce 1848. Jest označen u úřadů za zuřivého Čecha a o jeho paní se u maďarských orgánů vypravuje, že má na něho veliký vliv. Klácel při tom dává svým citům takto průchod: »Ubohá Božena! Ta má pěkné časy! Ona tam již v Uhrách od května, velmi často nemocná, nespokojená, děti dvě v Praze, menší při sobě též často nemocné a teď ještě takové trápení, kdo ví, komu se v Čechách nezalíbila. Jsou prý nyní teprv velmi přísní na to, co kdo mluvil roku 1848. Já myslím, že by již mohli býti spokojeni, vždyť všecko zas pěkně v pořádku.« Jestli v roce 1853 litoval Klácel rodiny Němcovů pod vlivem politických útrap, pak léta následujícího měl s ní soustrast pro její neblahé poměry domácí. Pln bolesti oznamuje Bratránkovi úmrtí nejstaršího syna Němcové a podotýká k tomu, že Božena trpí tou největší bídou. K tomu teskně dodává: »A já jí pomoci nemohu.«

V té době (1853) počal již Klácel pomyslet na odjezd od Ameriky, jímž hodlal ukončiti své domácí strasti. Jest zajímavo, že i tehdy ještě ho k tomu částečně vedly pohnutky náboženské a vlastenecké. Napsal totiž (12. července 1853) Bratránkovi, že chce odejeti do Texasu, kde prý odpadá mnoho českých vystěhovalců od katolictví k sektě Moravských Bratří, dodává k tomu výslovně: »To katolíkům nemůže býti lhostejno.« Při tom prozrazuje svou popularitu, již požíval u moravského lidu: »Zde na Moravě lid má ve mne velkou důvěru.« Z dalších slov se dočítáme, že si ji získal jmenovitě svou péčí o to, aby vyrval venkovský lid ze spárů nesvědomitých agentů, lákajících ho do Rio de Janeiro. Když pak Klácel odejel do Ameriky, sdělil po něm tento úkol zase Rambousek, jenž dostával informace od jednoho uvědomělého Čecha v Brémách usedlého.





IV.

Kulturní snahy kláštera.

Kdybychom vylíčili pouze účast starobrněnských augustiniánů na probuzení národa, bylo by to velmi málo. Klášter se činně účastnil i kulturního ruchu, máje řadu kněží profesory, kteří již svým vzděláním a povoláním byli k podobným cílům přímo předurčení.

V první řadě to byl sám opat dr. Cyrill Napp. Napp to byl, jenž u sebe hostil Dobrovského nedlouho před jeho smrtí a knihovna starobrněnská byla poslední, ve které Dobrovský pracoval. Když pak slavný tento zakladatel slovanského jazykozpytu dokonil svůj život u Milosrdných bratří, vystrojil mu opat Napp krásný pohřeb ze starobrněnského kostela. Zároveň pak s hrabětem Salmem se postaral o pomník, na nějž nápis dodal Palacký.

Napp sice byl před svým zvolením za opata profesorem Starého Zákona, ale přes to velmi rád podporoval badání v oboru českých dějin. Proto jako s ochotou přijal u sebe Dobrovského, tak i rád u sebe uvítal Palackého, jenž v klášteře byl několikrát. Po prvé (pokud víme) bylo to roku 1830, po druhé v roce 1860, po třetí o čtyři léta později. Zpravidla meškával v Brně k vůli historickým studiím. Kromě tohoto nepřímého podporování českého dějepisceví zasáhl Napp do věci i přímo, vypracovav (1841) jakožto kancelářský ředitel moravských stavů předpisy pro moravského zemského archiváře. Ředitel zemského archivu moravského Dr. Bretholz ve svém spise o témže archivě neskrbli proto chválou na Nappa, řka, že to byl »duchaplný, zkušený a historickým smyslem nadaný prelát«. Napp to též byl, který po dobrozdání Bočkově doporučil moravským stavům, by dali opsati důležité historické doklady moravské v archivě vatikánském chované a Palac-

kým tam objevené. Svůj zájem projevil i soupisem všech historicky významných rukopisů a tisků v klášteře starobrněnském se nacházejících. On poskytl též místnost na zatímní uložení zakoupené Bočkovy sbírky. Věc ta nebyla bez významu. Jako totiž v bytě Klácelově nabyt Brandl prvního národního uvědomění, tak zase v klášterní místnosti, v níž odpočívala proslulá Bočkova sbírka, probuzen byl Brandlův zájem o moravské dějiny, v nichž se později tak znamenitě uplatnil. Co učinil Napp pro kulturní život nejdůležitějšího, bylo předání chrámové hudby ve svém klášteře Křížkovskému.

Víme až dosud, že se tak stalo v roce 1848, však o bližších okolnostech, za jakých se to stalo, není ničeho známo. Podávám o tom podrobnosti.

Jelikož zrušením dávek zmenšily se příjmy kláštera téměř o celou třetinu, přeměnil Napp z úsporných ohledů dosavadní zřízení t. zv. fundace v tom smyslu, že studenti již nedostávali od kláštera celé zaopatření, nýbrž pouze peníze. Proto odpadlo i ředitelství fundace a zůstalo pouze regenschorství. Jelikož dosavadní ředitel kúru, profesor P. Filip Gabriel nejevil o věc mnoho zájmu, předal Napp přípisem ze dne 15. září 1848 onen úřad Křížkovskému, který již od noviciátu projevoval v tom ohledu vlohly skutečně vynikající. Jeho dirigentskou a skladatelskou činnost bylo by zbytečno popisovati, protože jest již s dostatek známa odjinud. Pouze tolik jest záhodno podotknouti, že i přední členové brněnské společnosti (jak staří pamětníci ještě vypravují) považovali si za čest zpívatí nebo hrátí pod taktovkou Křížkovského.

Jméno jeho stalo se brzy proslulým po Čechách i Moravě, čehož nejlepším

důkazem jest jeho povolání do Olomouce za účelem zreformování chrámového zpěvu při katedrálním kostele. Při tom ovšem nepustil s očí ani své starobrněnské fundace, o kterou ve svých listech P. Rambouskovi zasílaných jeví stále živý zájem. Tak na př. věnoval značnou pozornost chystanému odjezdu svého zástupce Janáčka do Petrohradu. Píše o tom, že jest přece dosti dobrých odbor-

jezdem do Prahy v roce 1848 světil v opatrování svou zahrádku: P. Řehoř Mendel. Prelát Napp, pozoruje neobyčejné nadání Mendelovo pro vědy přírodní, poslal ho po vysvěcení na universitu do Vídně. Po vykonaných studiích stal se Mendel profesorem, však jeho vědecká činnost zjedнала mu větší slávu, než učitelská. V rozsáhlé zahradě klášterní se mohl nerušeně věnovati



Čestný pohár, darovaný P. Křížkovskému (28. října 1862) Filharmonickou Besedou.

niků v Praze, ve Vídni, Drážďanech a jinde. Nač tedy až do Petrohradu? Hlavní věcí u hudebního skladatele prý jest fantázie a když té nemá, pak mu ani Petrohrad nepomůže. Zásadně ale proti tomu ničeho nenamítal a prosil P. Anselma, by nabídl Janáčkoví jeho jménem 50 zlatých na cestu. Dnes by Křížkovský byl zajisté s Janáčkem spokojen!

Proslavilo-li jméno Křížkovského klášter po zemích českých, pak starší jeho spolubratr učinil jméno starobrněnského kláštera známým po celém světě. Byl to ten, jemuž Klácel před svým od-

pokusům s křížením rostlin, mohl tam pěstovati včely, vésti meteorologické záznamy a zkoumati spodní vrstvy vodní. Pokud jest přibližně známo, vykonal na deset tisíc pokusů. Zkušenosti své ukládal většinou v orgánu moravské hospodářské společnosti, jež v uznání jeho vynikajících schopností učinila ho svým předsedou. Nutno litovati, že boj s rakouskou vládou o nespravedlivě ukládané daně (ekvivalent) zasáhl rušivě do jeho klidné vědecké práce, podlomil mu zdraví a sklátil ho předčasně v hrob.

I jiný spolubratr Mendelův získal si vynikajícího postavení pro svou vědec-

kou činnost. Byl to Dr. Tomáš Bratráněk, jenž se stal profesorem jazyka a literatury německé na krakovské universitě. Jeho přednášky (dle příznání samotného sboru jagellonské university) byly nejvíce navštěvovány a Bratráněk byl poctěn dokonce i hodností rektora university. Proslavil se hlavně svými pracemi o Goetheovi. Vydávání jeho korespondence přivedlo ho v úzké styky s rodinou básnickovou, jež udržoval od let čtyřicátých až do své smrti. Srdečné listy členů rodiny Goetheho a uznání plný dopis i vyznamenání od vévody výmarského jsou nejlepšími doklady jeho zásluh v oboru badání o Goetheovi.

Jak patrně, byla účast starobrněnského kláštera na kulturním životě v minulém století velmi účinná a rozmanitá. Neomezovala se (jako v Rajhradě) na pole historické, nýbrž zasahovala i do věd přírodních, literatury, hudby, politiky a žurnalistiky. Jest zajímavě předvésti (pokud možno) všechny osobnosti, jež byly v minulém století s klášteřem starobrněnským ve spojení. Potkáváme se s těmito osobami: Dobrovský, Palacký, Erben, Boček, baron Chlumecký, Brandl, Fejfalík, Purkyně, A. V. Šembera, Helcelet, Božena Němcová, Šušil, Ignác Wurm, Kulda, Lukeš, Vojáček, Hanuš, Soukop, Dudík, Volný, Bolzano, Šafařík, rytíř z Neuberka, hrabě Lažanský, baron Barata, Eitelberger, Wolfgang, Valter a Otilie z Goethů. Jak srdečné vztahy mezi těmito osobnostmi a členy kláštera starobrněnského kláštera byly, naznačil jsem již při vztazích Eitelbergerových k Bratránkovi a Němcové ku Klácelovi. Něco podobného bylo i u Palackého, který vždy vzdával prelátu Nappovi své nejsrdečnější díky za poskytnuté mu pohostinství a opětovně zase zavítal na Staré Brno. Stejně byl úzce spjat opat Napp s hr. Lažanským, který ho učinil spoluporučníkem svých dětí. Velmi srdečný poměr byl též mezi P. Rambousekem a profesorem Šemberou. Tak v roce 1879 (11. září) psal mu Šembera z Vysokého Mýta: »Maje důvěru, že mne máte rád za souseda, projevují Vám svůj úmysl, že chci přijeti v sobotu odpoledne do Brna a pobýti tu v neděli za příčinou rozmluvy literární. Račte mne tedy přijmouti laskavě.« Ještě na smrtelné posteli vzpomínal Šembera vděčně a rád na starobrněnský klášter. Dcera jeho Zdenka, podávajíc P. Rambousekovi zprávu o zdravotním stavu

otcově, napsala: »Hned z rána si vzpomíná na Vaši klášterní zahradu, zdali ji zahradník upravuje a p. prelát (Mendel) jak na to dohlíží? . . . píši Vašnosti, byste ráčil věděti dle pravdy, jak se vděčnému hostu kláštera Vašeho vede.« V té době, kdy se vděčný profesor Šembera loučil s klášteřem, počali se z něho vytráceti i jeho staří přátelé, osmačtyřicátníci. V roce 1881 zesnul jeho bratr převor P. Václav, o tři léta později odešel prelát Mendel, hned po něm v srpnu zemřel Dr. Bratráněk a po něm za dva roky Křížkovský. Čtenářům bude zajisté milo dověděti se o některých podrobnostech z posledních chvil našeho oslavence.

Dobrý jeho přítel P. Anselm (Rambousek) tehdy farář na Starém Brně, obdržel dne 8. května 1883 tento německý telegram: »Pan P. Pavel jest těžce nemocen, raněn mrtvicí.« Zpráva ona vyvolala bolestný dojem netoliko v klášteře, ale i v celé české veřejnosti. Nemoc Křížkovského se brzy zlepšila. 17. května se dověděl P. Rambousek od domácích Křížkovského, že má pamět i řeč v pořádku, na ruce (nepraví se které) může pohybovati pouze palcem a cítí se velmi slabým. O pět dní později přišla do kláštera nová, ještě lepší zpráva, že P. Pavel může již seděti na posteli, jest duševně svěží a má výbornou chuť. Když se jeho zdravotní stav tak dalece zlepšil, zavezli ho z Olomouce do kláštera, kde žil ještě tři léta. V krásný den májový (8. května) 1886 povolal ho Bůh k Sobě. Starý, nyní již zemřelý účastník jeho pohřbu, mi vyprávěl tuto zajímavou podrobnost: Když přišel do světnice, v níž Křížkovský skončil, nalezl tam u jeho lože Janáčka, jak klečí a pláče. . . Jeho věrný a milovaný přítel P. Anselm, tehdy již opat na St. Brně, uložil ostatky svého spolubratra k poslednímu odpočinku.

Opat P. Anselm Rambousek žil ze starobrněnských kněží-buditelů nejdéle a byl věrným synem svého národa až do poslední chvíle. Uvádím tu některé podrobnosti. Když byl Dr. Pražák jmenován ministrem, konal se na jeho počest banket, který skončil značným deficitem (160 zl.). Profesor českého gymnasia brněnského, Lazar, obrátil se tedy (jak sám píše) »k nejdůvěrnějším osobnostem« o příspěvek. K těmto nejdůvěrnějším příslušníkům české společnosti čítal i P. Anselma, který jeho prosbě s

ochotou vyhověl. Příznačna jsou slova jím k petici Lazarově připsaná: »Geschick 5 fl.« Svou přichylnost k Jiho-slovanům projevili studiem slovinštiny v pokročilém již stáří. V roce 1881 prosil sakristiána v Maria Zell, Slovince P Vanjkoviče, by mu doporučil nějakou slovinskou mluvnici. Vanjkovič, který se znal s Rambouskem patrně z dob, kdy se v Rajhradě učil u svých spolu-bratří češtině, odpověděl mu velmi ochotně, podotknuv při tom, že jedenkrát dojde a musí dojíti »ke společné řeči slovanské.« Jiný doklad jeho vlasteneckého smýšlení jest radost nad rozvojem české národnosti. V roce 1883 psal s velikým potěšením prelátovi novoríšskému, že českému gymnasiu brněnskému se dostalo důstojné budovy, načež přítel jeho mu odpověděl stejně radostnými slovy: »Popis nového českého gymnasia v Brně těšil mne velmi, budeť to budova krásná a velebná, sloužící ke cti národa.«

Posledním skutkem opata Rambouska bylo umožnění stavby české techniky brněnské. Pravím: umožnění, neboť německá radnice, chtějíc překaziti provedení této myšlenky, agitovala mezi majetníky pozemků, by na stavbu české techniky nic neprodali. V takové svízelné chvíli odprodal prelát Rambousek pole za »Krásnou vyhlídkou« a tím umožnil stavbu české techniky. Tak se rozloučil s brněnskou veřejností poslední augustinián, který se čile účastnil národního ruchu od let čtyřicátých.

Jsme u konce vzpomínek. Každý člověk dobré vůle zajisté uzná, že knězi-řeholníci, kteří pracovali pro národ právě v takových svízelných letech, jako byla léta 1840—1900, si této vděčné vzpomínky zasloužili. To bylo hlavním účelem těchto řádků. Cílem podřadným pak bylo přispěti novými neznámými podrobnostmi k dějinám národnostního boje v Brně.

